

Een (geschiedenis)wandeling door Westzaan

door WILLEM TIP/deel 11

J.J. Allanstraat 384

Pakhuis De Visser

Het monumentale 18de eeuwse houten woonhuis J.J. Allanstraat 384 (rijksmonument sinds 6-1-1976) ligt op enige afstand van de weg. Het wordt voor het eerst genoemd in 1721 als woning van Cornelis Relk, een van de bouwers van Het Prinsenhof. Het houten woonhuis heeft aan de westkant een fraai ingezwenkt voorschot met zijmeanders, rozetten en een fronton. Het achterhuis, J.J. Allanstraat 384A, is in het midden van de negentiende eeuw toegevoegd.

Bij het pand behoort het pakhuis 'De Visser', waarin nu houtbewerking plaatsvindt. Het pakhuis wordt genoemd bij een verkoop in 1846 maar is ongetwijfeld ouder. Verder bevindt zich achter het woonhuis een historisch washok.

Pakhuis De Zeeman

Aan de Weelsloot ligt op enige afstand van de weg het houten pakhuis De Zeeman (provinciaal monument). Dit pakhuis stond aanvankelijk aan de dijk-sloot van de Hogendijk, ten oosten van de Gouw en heette daar De Paardenmolen. Eigenaar is Pieter Zeeman. In 1744 verkoopt Zeeman echter het pakhuis aan de eigenaren van Het Prinsenhof, Cornelis Relk en Gerrit Tip & Zn. Zij brengen het gebouw over naar zijn huidige plaats en hernoemen het tot De Zeeman, een herinnering aan de vorige eigenaar. In Westzaan dient het pakhuis voor de opslag van granen en zaden, zoals (volgens een opgave uit 1750) tarwe, 'groene en grauwe arten', witte bonen, koolzaad en paardebonen.

In de negentiende eeuw heeft het pakhuis verschillende eigenaren, zoals Jacob en Cornelis Avis, eigenaren van de blauwselfabriek (1852-1889). In het begin van de twintigste eeuw worden er ook cacaobonen opgeslagen, onder andere voor Grootes Cacao (1903-1926). Het pakhuis is in gebruik geweest als verenigingsgebouw voor een schietvereniging en dient nu als opslag.

Molen Het Prinsenhof

Op 6 februari 1722 wordt de windbrief verstrekt voor molen Het Prinsenhof (rijksmonument sinds

15-5-1968), een grote achtkante bovenkruier. De naam van de molen is dezelfde als die van de grond waarop de molen vrijst. Dirk Claesz Groot, een van de bouwers kocht het terrein 'het Princenhof' in 1714. Samen met zijn mede-eigenaar Cornelis Abrahamsz Relk drijft Groot een handel in granen en houdt hij zich bezig met de (gerst-)pellerij, olieslagerij en stijfelmakerij. Ze voeren daarnaast de

directie over een walvisvaarder. In 1735 gaat Groot overigens alleen verder met de stijfelmakerij en de varkensmesterij.

Cornelis Relk

Relk overlijdt in 1768. In zijn testament benoemt hij zijn neef Willem Bruygom Tip tot erfgenaam. Diens moeder, Neeltje Bruygom, is een zuster van de laatste echtgenote van Relk.

Willem Bruygom Tip dient volgens het testament verder zaken te doen onder de naam Relk & Tip. Zijn zoon Cornelis moet bovendien de naam Relk aan zijn eigen naam toevoegen. Cornelis krijgt echter bij zijn huwelijk of meerderjarigheid ook een aanzienlijke erfenis, waaronder Het Prinsenhof. De voornaam Relk blijft binnen de familie Tip uiteindelijk tot in de twintigste eeuw bestaan.

Behoud van waarde

In 1799 verhuurt Cornelis Relk Tip de molen aan zijn jongere broer Adriaan. Deze drijft samen met zijn vader een 'pelderij'. Verder zijn ze betrokken bij de olieslagerij en de vervaardiging van patentolie (geraffineerde raapolie voor de verlichting). In 1808 verwerft Adriaan Tip Het Prinsenhof in eigendom. In de negentiende eeuw gaat de molen verschil-

lende malen in andere handen over. Daarbij blijft de waarde opvallend lang in stand. In 1825 f 5650, in 1837 f 5000, in 1841 f 6000, in 1848 f 4000, in 1855 f 10.000(!) en in 1871 f 7100.

Met de komst van de stoommachine is de bloeitijd van de molenindustrie echter voorbij. In 1899 wordt Cornelis de Vries Gzn. eigenaar. Samen met zijn zoons Gerrit (1882-1958) en Cornelis jr. (1893-1971) houdt hij Het Prinsenhof nog lange tijd draaiend. Gerst pelt men echter niet meer. De molen vermaalt doppen tot veevoer en vanaf 1918 zaagsel tot houtmeel. In 1923 krijgen de zoons de molen voor f 1000 in eigendom. Het malen van houtmeel voor de linoleumfabrieken in Krommenie gaat nog door tot 1954. Daarna verkopen de gebroeders De Vries de molen aan Pellerij Mercurius te Wormerveer.

Herstel

Intussen raakt het onderhoud aan Het Prinsenhof steeds verder achterop. In april 1949 breekt de ijzere buitenroed doormidden. Na een inzamelingsactie onder de bevolking kan molenmaker Klaas Jongejans in februari 1950 een nieuwe roed plaatsen. Kort hierna, in december 1950, 'werpt' Het Prinsenhof ook de binnenroed weg. Opnieuw is een inzamelingsactie nodig. In augustus 1953 kan de molen andermaal feestelijk in gebruik worden genomen. Voor de houtmeelmalerij weliswaar.

De verkoop aan Mercurius in 1954 zet echter een ommekeer in. Het bedrijf is aanvankelijk van plan Het Prinsenhof in te richten als demonstratiemolen voor zijn relaties. Men brengt in 1956 twee koppels pelstenen aan. Vervolgens blijft het herstelwerk echter steken. In 1961 schenkt het bedrijf de molen aan de vereniging De Zaanse Molen. Deze bouwt Het Prinsenhof definitief terug tot zijn oorspronkelijke staat als pelmolen. In november 1973 wordt op feestelijke wijze weer gerst gepeld, voor het eerst sinds tachtig jaar.

Ook in later jaren is nog geregeld groot onderhoud nodig. Zo wordt in 1998 de molenschuur geheel gerestaureerd. Momenteel is Het Prinsenhof de

enige werkende Zaanse pelmolen. Naast de molen met zijn vlucht van niet minder dan 23,25/23,10 meter staat nog een 'hut', een replica van de hut die na de eeuwwisseling door brandstichting verloren ging. De hut heeft een stookplaats en bood een verblijf aan het personeel als dat niet aan het werk was. Een pelmolen in vol bedrijf bood werk aan vijf mensen. ■

Het Prinsenhof in de sneeuw

Foto's: Westzaanse Digitale Beeldbank